Daniel Dyjak
Uniwersytet Wrocławski

Kanton Jura – szwajcarska droga od konfliktu do konsensusu

Każdy człowiek jest najlepszym sędzią własnych interesów...

dr Artur Preisner

1. Wprowadzenie

O relacji między wolnością jednostki a wpływem państwa dr Artur Preisner pisał, że państwo ze swej natury zwykle jest czynnikiem przeszkadzającym w procesie samodoskonalenia jednostki. Państwo stosuje praktyki paternalistyczne, częstokroć ograniczając obywatelowi jego wybory w życiu społeczno-politycznym. Ściśle określone instrukcje postępowania, jakie państwo narzuca swoim obywatelom, zdaniem dra Artura Preisnera zdają się sprawiać, że jednostka podporządkowuje się im raczej z mechaniczną dokładnością, aniżeli z własnego przekonania. Dlatego też państwo powinno raczej ograniczyć swoją rolę, tak aby umożliwić jednostce samodoskonalenie. Cytując za Johnem Stuartem Millem, dr Artur Preisner celnie stwierdził, że jeżeli „ktoś posiada pewną ilość zdrowego rozsądku i doświadczenia, jego własny sposób urządzenia sobie życia jest najlepszy nie dlatego, że jest najlepszy sam przez się, lecz dlatego, że jest własny”[1].

W kontekście koncepcji „własnych wyborów” według Milla warto zwrócić uwagę na wydarzenie, które zaszło latem 2017 r. w kilkutysięcznej gminie Moutier w Szwajcarii. W dniu 18 czerwca 2017 r. mieszkańcy gminy Moutier odpowiedzieli w drodze referendum na pytanie, czy chcą przyłączyć się do przede wszystkim francuskojęzycznego, katolickiego kantonu Jura, czy też pozostać częścią kantonu Berno, zamieszkanego głównie przez niemieckojęzycznych protestantów. Przy 2067 głosach na „tak”, niewielką przewagą 137 głosów mieszkańcy Moutier zadecydowali o przyłączeniu gminy do kantonu Jura[2].

Mogłoby się wydawać, że referendum w gminie Moutier stanowi jedynie jedno z wielu lokalnych głosowań odbywających się każdego roku w Szwajcarii. Nie powinno

[1] A. Preisner, *Paternalizm a wolność*, [w:] M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska (red.), *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw jednostki. Prace uczniów i współpracowników dedykowane Profesorowi Bogusławowi Banaszakowi*, Wrocław 2014, s. 62. Zob. również J.S. Mill, *Utylitaryzm. O wolności*, Warszawa 1959, s. 214.

[2] B. Kaufmann, *Why Moutier matters more than Brexit*, 22 czerwca 2017 r., https://www.swissinfo.ch/eng/directdemocracy/democratic-summer_why-moutier-matters-more-than-brexit/43276084 [dostęp 21.01.2018].

ono mieć zbyt wielkiego znaczenia na tle innych głosowań, zwłaszcza tych odbywających się na szczeblu federalnym, w których bierze udział kilka milionów wyborców, jak na przykład głosowanie w sprawie ułatwienia naturalizacji cudzoziemców czy też w sprawie reformy emerytalnej. Jednak głosowanie w tej niewielkiej gminie odbiło się echem nie tylko w Szwajcarii, lecz również poza jej granicami, ponieważ stanowi kolejny rozdział w ponad dwustuletniej historii konfliktu w regionie Jura.

Sytuacja w Jurze, obecnie stanowiącej najmniejszy kanton w Szwajcarii, porównywana jest w literaturze niekiedy do kanadyjskiego Quebeku czy też Południowego Tyrolu[3]. Nie da się ukryć, że długotrwały konflikt w regionie Jury stanowi rysę na kreowanym od dziesięcioleci wizerunku Szwajcarii jako sprawnego organizmu państwowego, szczycącego się unikatowym systemem politycznym i wysoko ocenianym społeczeństwem obywatelskim. Co istotne jednak, ten sam konflikt jest jednocześnie wyśmienitym przykładem na to, jak państwo szwajcarskie wdrożyło z sukcesem mechanizmy polityczne w celu pogodzenia separatystycznych dążeń Jury z interesem państwa, opierając się na poszanowaniu pluralizmu, konsensusu i demokracji bezpośredniej.

2. Rys historyczny

Rozpatrując podłoże konfliktu, należy sięgnąć do historii zarówno regionu Jura, jak i samej Szwajcarii. W przeciwieństwie do większości nowożytnych państw Europy Szwajcaria nie wyrosła na ideach państwa narodowego, którym nigdy zresztą się nie stała. Szwajcaria zawdzięcza swoją różnorodność i wielojęzyczność temu, że jej historia potoczyła się inaczej, niż działo się to w sąsiednich krajach, które zaczęły budować struktury oparte na unifikacji i centralizacji[4]. Siła Szwajcarii od samego początku była oparta na kooperacji i polityce sojuszy. Nie roztrząsając szczegółów powstania szwajcarskiej państwowości[5], należy przypomnieć pokrótce, jak w XII w. przedstawiał się układ sił na terenach dzisiejszej Szwajcarii. Schwyz, Uri i Unterwalden, stanowiące tzw. kantony leśne, przez które wiódł górski szlak handlowy pomiędzy Świętym Cesarstwem Rzymskim a Italią, łączyły północ cesarstwa z jego południową częścią. Ten newralgiczny z polityczno-gospodarczego punktu widzenia odcinek stanowił także obiekt zainteresowania ze strony Habsburgów, którzy – mimo skoncentrowania się na terytoriach austriackich – dążyli również do umocnienia swojej pozycji w rejonie alpejskich przełęczy. W celu zminimalizowania wpływów habsburskich oraz podporządkowania sobie szlaków handlowych w 1231 r. król Henryk w zastępstwie swojego ojca, cesarza Fryderyka II, nadał regionowi Uri przywilej zwalniający go spod władzy lokalnych władców i przyznający szeroką autonomię pod skrzydłami cesarstwa. Kilka lat później podobne prawa przyznano regionowi Schwyz, a następnie Obwalden i Nidwalden. Niezależność

[3] K.B. Mayer, *The Jura Problem: Ethnic Conflict in Switzerland*, "Social Research"1968, vol. 35, nr 4, s. 707.

[4] *Ibidem*, s. 709.

[5] Szczegółowe omówienie zaczątków państwa szwajcarskiego w: J. Wojtowicz, *Historia Szwajcarii*, Wrocław 1989.

alpejskich regionów nie spodobała się Habsburgom, którzy – wykorzystując wojnę między cesarstwem i papiestwem – rozpoczęli ofensywną politykę rozszerzania swoich wpływów na obszar pomiędzy Lucerną na wschodzie, Jurą na północy i w kierunku południowym aż po Przełęcz Św. Bernarda umiejscowioną nieopodal masywu Mont Blanc. Zapoczątkowana w 1273 r. przez energicznego Rudolfa I Habsburga taktyka agresywnej ekspansji stanowiła realne zagrożenie dla niezależności cesarskich kantonów. Śmierć Rudolfa I Habsburga w połowie lipca 1291 r. stworzyła okazję do zacieśnienia współpracy między kantonami. Zaledwie dwa tygodnie później, 1 sierpnia 1291 r., przedstawiciele arystokracji i członkowie miejscowych rodów rycerskich zawarli koalicję obronną pomiędzy Uri, Schwyz i Unterwalden, od którego symbolicznie datuje się powstanie państwa szwajcarskiego[6].

Przyłączanie się kolejnych kantonów do porozumienia na przestrzeni XIII–XVI w. umacniało młodą federację, osłabiając tym samym wpływy Habsburgów. Związek Szwajcarski, stanowiący zlepek zróżnicowanych językowo, kulturowo i ekonomicznie terytoriów, wraz z powstaniem zapoczątkowanych przez Ulricha Zwingliego ruchów reformacyjnych w XVI w. stanął przed poważnym problemem, jakim stały się napięcia na tle wyznaniowym. Lokalne naciski i próby podporządkowania federacji wyznawcom protestantyzmu doprowadziły do tego, iż poszczególne miasta i kantony musiały opowiedzieć się po jednej ze stron. W ten sposób w odpowiedzi na zawarte w 1527 r. protestanckie porozumienie Zurychu, Berna, Bazylei, Szafuzy, St. Gallen, Miluzy i Strasburga katolickie kantony Lucerna, Schwyz, Uri, Unterwalden i Zug podpisały osobne porozumienie. Podziały religijne nie były jednakże tożsame z podziałami terytorialnymi, ponieważ wyznawcy obu religii tworzyli wzajemnie przeplatające się skupiska, a ponadto kantony protestanckie były zamieszkiwane przez mniejszości katolickie i odwrotnie. Migracje ludności o odmiennym wyznaniu od pozostałej części ludności na danym terenie sprawiły, że środkowa i południowa część Szwajcarii pozostała głównie katolicka, natomiast zachód i wschód federacji przybrał wyznanie protestanckie[7].

3. Rozłam w regionie

W tak zarysowanym krajobrazie językowo-wyznaniowym znajdujący się od X w. pod władztwem biskupa Bazylei region Jura w wyniku oddziaływania ruchów reformacyjnych podzielił się na dwie części: protestanckie południe i katolicką północ. Wraz z napoleońskimi podbojami Jura znalazła się pod krótkotrwałym wpływem francuskim, który przyniósł ze sobą takie zdobycze nowożytnej demokracji, jak scentralizowana administracja czy Kodeks Napoleona[8]. Stan ten trwał do 1815 r., kiedy to w myśl postanowień kongresu wiedeńskiego ziemie dzisiejszego kantonu Jura zostały – mimo sprzeciwu lokalnej ludności – przyłączone do sąsiedniego kantonu Berno[9]. Przyłączenie Jury

[6] *Ibidem*, s. 39–44.
[7] *Ibidem*, s. 79–82.
[8] C.L. Schmid, *Conflict and Consensus in Switzerland*, Berkley 1981, s. 125.
[9] A. Porębski, *Wielokulturowość Szwajcarii na rozdrożu*, Kraków 2010, s. 85.

do Berna miało zrekompensować temu ostatniemu utratę ziem w rejonie Vaud i Aargau[10]. W ten sposób katoliccy i protestanccy frankofoni znaleźli się pod władztwem protestanckiego i niemieckojęzycznego sąsiada, tworząc północny cypel drugiego co do wielkości kantonu w Szwajcarii. Poza odmienną religią i językiem mieszkańców Jury odróżniał ich od Berneńczyków także status ekonomiczno-społeczny. Region znacznie odstawał od reszty kantonu pod względem rozwoju gospodarczego, co było wynikiem faktu, że władze kantonalne nie kierowały w ten rejon takich samych środków finansowych, jakimi mogła cieszyć się pozostała, protestancka i niemieckojęzyczna część kantonu. Jura, odgraniczona od reszty kantonu pasmem górskim, w przeciwieństwie do pozostałej części kantonu wykazywała niski stopień urbanizacji i rozwoju infrastruktury, tworząc gospodarkę opartą głównie na rolnictwie.

Początkowo konflikt między konserwatywną w znaczniej mierze ludnością Jury a nieco bardziej liberalnym Bernem nie był zbyt wyraźny. Co pewien czas wybuchały gdzieniegdzie krótkotrwałe protesty, ale z powodu ograniczonego zasięgu nie były w stanie uzyskać większego poparcia wśród mieszkańców regionu. Jednym z wydarzeń, które spowodowało zdecydowany sprzeciw ludności jurajskiej na szerszą skalę była podjęta w 1836 r. przez władze berneńskie próba znacjonalizowania Kościoła katolickiego. Bunt, jaki powstał na terenie północnej Jury, spowodował jednak wycofanie się Berna z działań nacjonalizacyjnych. Druga połowa XIX w. przyniosła kolejne poważne kłopoty spowodowane przez *Kulturkampf.* W wyniku sporów między Kościołem katolickim a rządem w Bernie doszło do uwięzienia 92 pochodzących z Jury duchownych, którzy odmówili podporządkowania się władzom kantonalnym[11]. Separatyzm jurajski uwidocznił się z dużą siłą dopiero po drugiej wojnie światowej, stanowiąc palący problem nie tylko dla samego Berna, ale również dla całej Szwajcarii[12].

Władze berneńskie kilkukrotne uległy w narastającym konflikcie. W wyniku działań powstałego w 1947 r. Comité de Moutier udało się w drodze referendum w 1950 r. przeforsować nowelizację konstytucji kantonalnej, która odtąd uznała tożsamość „ludności jurajskiej" i przyznała równy status językowi francuskiemu i niemieckiemu jako oficjalnym językom kantonalnym. Mieszkańcy Jury otrzymali ponadto zagwarantowane dwa miejsca w dziewięcioosobowym składzie kantonalnej rady wykonawczego[13]. Swoistym ukłonem w kierunku jurajskiej mniejszości był także dekret władz kantonalnych o wywieszaniu nowo powstałej flagi regionu Jury w towarzystwie flagi Berna.

Tego typu rozwiązania okazały się jednak niewystarczające. Podczas gdy Comité de Moutier działało w celu ochrony praw ludności jurajskiej, rozwoju edukacji i wypracowania rozwiązań w kierunku autonomii regionu, w tym samym okresie powstała konkurencyjna organizacja nazwana początkowo Mouvement Séparatiste Jurassien [Jurajski Ruch Separatystyczny – tłum. aut.]. Organizacja ta wkrótce zmieniła nazwę na Reassemblement Jurassien [RJ – fr. Zgromadzenie Jurajskie, tłum. aut.], nawiązując

[10] C. L. Schmid, *op. cit.*, s. 126.

[11] *Ibidem*, s. 126–127.

[12] R. Buechi, *Use of Direct Democracy in the Jura Conflict*, [w:] W. Marxer (red.) *Direct Democracy and Minorities,* Wiesbaden 2012, s. 187.

[13] C.L. Schmid, *op. cit.*, s. 127.

wyraźnie do powstałego z inicjatywy Charlesa de Gaulle'a Reassemblement du Peuple Français (RPF – Zgromadzenie Ludu Francuskiego)[14]. Głoszone przez Comité de Moutier koncepcje autonomii regionu Jury pod skrzydłami Berna ustąpiły w niedługim czasie ideom separatystycznym. Odmienność religijno-językowo-kulturowa, stanowiąca zarzewie konfliktu między Jurą a Bernem, stała się również przyczyną rozłamu w samej mniejszości jurajskiej. Optujący za oddzieleniem się od Berna zwolennicy Reassemblement Jurassien rekrutowali się głównie z katolickiej północy, natomiast protestanckie południe regionu utworzyło własną Union des Patriotes Jurassiens [UPJ – Unia Patriotów Jurajskich, tłum. aut.]. UPJ ostro sprzeciwiała się dążeniom separatystycznym, propagując utrzymanie istniejącego statusu Jury, przez co członkowie Unii nazywani byli przez separatystów „ludźmi Berna". Konflikt między RJ a UPJ prowadził wielokrotnie do ostrych publicznych dyskusji oraz aktów fizycznej agresji[15]. Utworzony w 1962 r. radykalny Front de Libération du Jura [FLJ – Front Wyzwolenia Jury, tłum. aut.] odpowiedzialny był m.in. za serię ataków bombowych i podpaleń budynków wojskowych, a także domów działaczy związanych z ruchem anyseparatystycznym[16]. Doszło również do ataku terrorystycznego na bank i linię kolejową. Ataki ustały w 1964 r. po skazaniu trzech członków FLJ na karę pozbawienia wolności, jednakże w żaden sposób nie rozwiązało to konfliktu w regionie[17].

4. System głosowania kaskadowego

Narastające niepokoje zmusiły władze kantonalne do podjęcia kroków w celu zahamowania dalszej eskalacji. Konieczne było wdrożenie procesu rozwiązania konfliktu, który zakładał przejście przez następującą sekwencję: wskazanie, kto jest uczestnikiem procesu rozwiązania sporu, określenie oczekiwań uczestników, następnie przedstawienie propozycji możliwych rozwiązań opartych na zgłoszonych oczekiwaniach, a na końcu weryfikacja rozwiązań.

Jak trafnie wskazuje Wolf Linder, uczestnikami procesu rozwiązywania sporu były nie tylko strony konfliktu. Poza mniejszością jurajską oraz ludnością kantonu berneńskiego wypowiedzieć się w tej sprawie musiało również społeczeństwo i kantony całej Szwajcarii. Po pierwsze, ludność kantonu Berno miała zdecydować, na jakich warunkach godzi się na oddzielenie się Jury, jeżeli większość mieszkańców Jury rzeczywiście opowie się za oddzieleniem się od Berna. Po drugie, ludność regionu Jura musiała podjąć decyzję, czy chce podążyć za ideami separatystycznymi i odłączyć się od Berna, czy też woli w dalszym ciągu pozostać częścią kantonu berneńskiego. Wreszcie po trzecie, społeczeństwo szwajcarskie i pozostałe kantony musiały wyrazić zgodę

[14] M. Bassand, *The Jura Problem*, "Journal of Peace Research" 1975, vol. 12, nr 2, s. 143.

[15] K.B. Mayer, *op. cit.*, s. 732–733.

[16] E. Brunet-Jailly (red.), *Broder Disputes. A Global Encyclopedia*, vol. 1. *Territorial Disputes*, Santa Barbara 2015, s. 431.

[17] K B. Mayer, *op. cit.*, s. 739.

zarówno wobec ewentualnych decyzji o separacji, jak i zaakceptować powstanie nowego kantonu jako członka federacji szwajcarskiej[18].

Tym samym zarysowały się trzy alternatywne sposoby rozwiązania sporu: utrzymanie obecnego stanu, czyli pozostawienie Jury w granicach kantonu Berno na dotychczasowych zasadach, przyznanie Jurze specjalnego autonomicznego statusu w konstytucji berneńskiej albo oddzielenie się Jury i stworzenie przez nią nowego kantonu.

Punktem wyjścia było umożliwienie mieszkańcom wypowiedzenia się na temat swojej sytuacji. Konstytucja kantonalna nie przewidywała takiej możliwości, toteż w 1970 r. władze centralne Berna podjęły decyzję o nowelizacji konstytucji. Nowelizacja, która przyznała prawo do samookreślenia się wszystkim dystryktom wchodzącym w skład kantonu Berno, została następnie zaaprobowana w drodze referendum kantonalnego[19]. Krok ten był konieczny, aby umożliwić mieszkańcom Jury podjęcie ewentualnej decyzji o oddzieleniu się od Berna[20].

Nowelizacja berneńskiej konstytucji otworzyła drogę do przeprowadzenia referendum w tzw. systemie kaskadowym, składającym się z trzech następujących po sobie głosowań. Pierwsze z głosowań miało na celu ustalenie, czy rzeczywiście większość mieszkańców Jury opowiada się za utworzeniem nowego kantonu. Gdyby tak się okazało, wówczas drugie głosowanie miało wskazać te dystrykty, które wyrażają wolę przyłączenia się do ewentualnego nowego kantonu. Trzecie głosowanie natomiast miało ostatecznie doprecyzować przyszłą granicę między kantonami.

Do pierwszego z referendów, tj. głosowania w sprawie samookreślenia się mniejszości jurajskiej, doszło 23 czerwca 1974 r. w siedmiu francuskojęzycznych dystryktach kantonu Berno, z wyjątkiem dwujęzycznego Biel/Bienne. W głosowaniu zadano pytanie: „Czy chcesz utworzenia nowego kantonu?". Przy imponującej frekwencji – 88,70% głosujących[21] – większość mieszkańców Jury opowiedziała się za utworzeniem nowego kantonu. Głosowanie wykazało również rozłam w samym regionie, ponieważ za odłączeniem się od Berna głosowały przede wszystkim dystrykty północne, graniczące z Francją, natomiast sprzeciw wobec podziału kantonu wyraziły głównie dystrykty południowe, usytuowane bliżej stolicy kantonu.

Niemniej jednak przewaga głosów popierających utworzenie nowego kantonu otworzyła drogę do przeprowadzenia drugiego z głosowań. Nowelizacja konstytucji berneńskiej z 1970 r. pozwoliła dystryktom, w których większość głosujących nie poparła utworzenia nowego kantonu na wzięcie udziału w referendum, w którym pytanie brzmiało: „Czy chcesz w dalszym ciągu należeć do kantonu Berno?". Konstytucyjnym wymogiem referendum było złożenie wniosku przez minimum jedną piątą uprawnionych do głosowania. W ten sposób 16 marca 1975 r. przeprowadzono drugie referendum w trzech dystryktach południowej Jury: Courtelary, Moutier i La Neuveville. Przy

[18] W. Linder, *Demokracja szwajcarska. Rozwiązywanie konfliktów w społeczeństwie wielokulturowym* (tłum. Z. Pucek), Rzeszów 1996, s. 108–109.

[19] M. Bassand, *The Jura Problem*, "Journal of Peace Research" 1975, vol. 12, nr 2, s. 144.

[20] W. Linder, *op. cit.*, s. 110.

[21] W pięciu z siedmiu dystryktów biorących udział w głosowaniu frekwencja przekroczyła 90%. Największą frekwencję odnotowano w dystrykcie Pruntrut (93,60%) i Freiberge (93,50%).

jeszcze wyższej frekwencji niż rok wcześniej[22] wszystkie trzy dystrykty podtrzymały swoją wolę wyrażoną w pierwszym głosowaniu, tj. opowiedziały się za pozostaniem w kantonie Berno, przy czym głosy w dystrykcie Moutier były podzielone.

Ostateczne granice między kantonami zostały rozstrzygnięte w trzecim referendum. Według nowelizacji konstytucji berneńskiej w 1970 r. uprawnionymi do głosowania byli mieszkańcy dystryktów granicznych, którzy mieli odpowiedzieć ponownie na pytanie zadane w drugim głosowaniu. Podobnie jak poprzednio, w wypadku trzeciego głosowania referendum miało być przeprowadzone na wniosek minimum jednej piątej uprawnionych do głosowania. Trzecie głosowanie przeprowadzono tylko w dystrykcie Moutier. W wyniku referendum miasto Moutier opowiedziało się za pozostaniem w dotychczasowym kantonie, natomiast północne gminy dystryktu wyraziły chęć przyłączenia się do nowego kantonu[23].

5. Powstanie nowego kantonu

W 1976 r. powołano konstytuantę, której zadaniem było opracowanie treści konstytucji przyszłego kantonu Jura. Konstytuanta przyjęła jednomyślnie tekst konstytucji 3 lutego 1977 r., zaś w referendum przeprowadzonym 20 marca 1977 r. ludność Jury przyjęła konstytucję kantonalną przy poparciu ponad 80% głosujących[24]. Aby utworzenie nowego kantonu Jura stało się faktem, konieczna także była zmiana Konstytucji Federalnej Konfederacji Szwajcarskiej. W wyniku referendum federalnego przeprowadzonego 24 września 1978 r. zmieniono treść art. 2 Konstytucji Federalnej, który odtąd wymieniał Jurę jako kolejny kanton Konfederacji Szwajcarskiej. Zmianę Konstytucji Federalnej zaakceptowały wszystkie kantony oraz zdecydowana większość Szwajcarów, którzy wzięli udział w głosowaniu[25]. Zmiana Konstytucji Federalnej weszła w życie 1 stycznia 1979 r., od której to daty Jura stanowi samodzielny, 26. kanton Konfederacji Szwajcarskiej.

Utworzenie nowego kantonu spowodowało, że terytoria Jury przedzielono granicą między kantonami. Mimo że jednoznaczne opowiedzenie się mieszkańców, do którego kantonu pragną należeć, powinno zamknąć ten etap w historii regionu, to jednak idee zjednoczenia Jury były wciąż żywe. Koncepcje połączenia niezależnego kantonu Jura wraz z Jurą berneńską odradzały się co jakiś czas w postaci różnego rodzaju projektów politycznych. Jednym z przykładów jest pomysł zgłoszony przez Sigmunda Widmera,

[22] Courtelary: 90% (1974 r.) i 92,1% (1975 r.), Moutier: 91,5% (1974 r.) i 96% (1975 r.), La Neuveville: 86,5% (1974 r.) i 91,5% (1975 r.).

[23] Linder W., *op. cit.,* s. 110. Tak zarysowane granice sprawiły, że niemieckojęzyczny i w przeważającej części katolicki dystrykt Laufen został fizycznie oddzielony od starego kantonu. W 1993 r. dystrykt Laufen zdecydował się skorzystać z systemu kaskadowego, w wyniku czego przyłączył się do kantonu Bazylea-Okręg. Zob. C.L. Schmid, *op. cit.*, s. 131.

[24] *Les dates-clés de la République et Canton du Jura*, https://www.jura.ch/CHA/SCH/Naissance-du-Jura-Historique.html [dostęp 29.01.2018].

[25] Przy frekwencji 42% ponad 1,3 mln głosujących poparło utworzenie nowego kantonu i zmianę Konstytucji Federalnej, natomiast przeciw zagłosowało 281 tys. osób. Zob. Linder W., *op. cit.*, s. 110.

ówczesnego burmistrza Zurychu, który w 1993 r. zaproponował ustanowienie międzyregionalnej komisji, która miałaby przygotować głosowanie nad utworzeniem nowego kantonu obejmującego terytorialnie kanton Jura oraz Jurę berneńską. Rok później z inicjatywy federalnej rządy Berna i Jury powołały do życia l'Assemblé Interjurassienne [AIJ – Zgromadzenie Międzyjurajskie, tłum. aut.], które rozpoczęło prace nad określeniem potencjalnych zmian instytucjonalnych mających na celu zjednoczenie regionu. W 2009 r. Zgromadzenie Międzyjurajskie przygotowało ostateczny raport zawierający rekomendację przeprowadzenia konsultacji społecznych w temacie połączenia obu części Jury. Przy aprobacie rządu berneńskiego i jurajskiego wyrażonego w deklaracji z 2 lutego 2012 r. w dniu 24 listopada 2013 r. mieszkańcy kantonu Jura i Jury berneńskiej wzięli udział w referendum, które miało zbadać nastawienie mieszkańców do pomysłu zjednoczenia.

6. Początek nowej drogi

Wynik referendum unaocznił, że podział Jury na dwie części jest wyraźny i głęboki – podczas gdy wszystkie gminy kantonu Jura opowiedziały się za zjednoczeniem z terytoriami Jury berneńskiej, mieszkańcy tej ostatniej wyrazili sprzeciw, odrzucając wizję niezależności pod szyldem zjednoczonej Jury. Ciekawym wyjątkiem okazała się gmina[26] Moutier, która głosami 55% mieszkańców wyraziła poparcie dla koncepcji nowego zjednoczonego kantonu. Pamiętać należy, że w drugim i trzecim głosowaniu zorganizowanym w latach 70. XX w. w ramach systemu kaskadowego Moutier opowiedziało się za pozostaniem w kantonie Berno. Głosowanie z 2013 r. otworzyło gminie Moutier drogę przewidzianą w deklaracji jurajsko-berneńskiej z 1 lutego 2012 r. Deklaracja przyznała każdej gminie Jury berneńskiej prawo do złożenia w ciągu dwóch lat wniosku o rozpoczęcie procedury przyłączenia się do kantonu Jura, nawet jeżeli nie ma ona granicy z kantonem. Gmina Moutier skorzystała z tego zapisu i w 2014 r. złożyła wniosek o przeprowadzenie referendum, które ostatecznie odbyło się 18 czerwca 2017 r. Ku zaskoczeniu szwajcarskiej opinii publicznej mieszkańcy gminy Moutier głosami 51,72% osób potwierdzili chęć przyłączenia się do kantonu Jura[27].

Aby proces przejścia Moutier mógł się ostatecznie dokonać, potrzebna jest zmiana zarówno konstytucji jurajskiej, jak i berneńskiej. Przedtem konieczne jest uzgodnienie szczegółów instytucjonalnych na gruncie umowy między Bernem a Jurą[28], której

[26] Z dniem 1 stycznia 2010 r. 26 dystryktów kantonu Berno połączono w 10 nowych dystryktów, tym samym Moutier straciło status dystryktu.

[27] *Les dates-clés de la République et Canton du Jura*, https://www.jura.ch/CHA/SCH/Naissance-du-Jura-Historique.html [dostęp 29.01.2018].

[28] Umowa ma być podpisana w drugiej połowie 2018 r. W czasie powstawania niniejszej publikacji nie są znane postępy dotyczące porozumienia między kantonami, jednakże uwagę zwraca list otwarty komisji gminnej Moutier skierowany w listopadzie 2017 r. do szwajcarskiej Kancelarii Federalnej z siedzibą w Bernie. W liście komisja gminna Moutier wyraża zaniepokojenie przeciągającymi się pracami nad przyłączeniem gminy Moutier do kantonu Jura, wskazując na „manewry polityczne zmierzające do opóźnienia daty przejścia gminy Moutier do Republiki i kantonu Jura", zob. *Votation du 18 juin 2017 concernant l'appartenance cantonale de la commune de Moutier*, http://www.moutier.ch/fileadmin/redacteurs/pdf/Communique/Votation_du_18_juin_2017__lettre_CF_du_29.11.17.pdf [dostęp 29.01.2018].

tekst ma być następnie zatwierdzony w referendum przeprowadzonym w obu kantonach. Jeżeli nie dojdzie do zatwierdzenia umowy, gmina Moutier nie zostanie przyłączona do kantonu Jura. Jeżeli natomiast wynik referendum w obu kantonach wykaże poparcie większości głosujących, wówczas kolejnym krokiem będzie złożenie wniosku do Zgromadzenia Federalnego Konfederacji Szwajcarskiej o wydanie uchwały federalnej w sprawie zmiany terytorialnej. Po zatwierdzeniu zmiany konstytucji kantonu Jura i po przeprowadzeniu wyborów w kantonie Jura pod koniec 2020 r. zmiana terytorialna ma wejść w życie od 1 stycznia 2021 r.[29]

7. Zakończenie

Kwestia Jury, mimo że nadal nie jest jeszcze zamkniętym rozdziałem w historii Szwajcarii, stanowi cenny przykład, w jaki sposób mechanizmy demokracji bezpośredniej działają w praktyce. Stanowi także znamienny dowód na to, że są również w stanie pomóc w rozwiązaniu trwającego ponad 200 lat konfliktu, któremu nieobce były demonstracje, masowe protesty, a nawet ataki terrorystyczne. Przykład Jury pokazuje również wysoki stopień rozwoju szwajcarskiego społeczeństwa obywatelskiego, które jest w stanie przedłożyć ideę demokratycznego współistnienia ponad etniczny radykalizm. Jakkolwiek sytuacja w regionie rozwinie się dalej, będą to z pewnością rozwiązania na drodze konsensusu, a nie konfliktu.

[29] D. Kottelat, *Rester bernoise ou rejoindre le Jura? La ville de Moutier choisit son avenir*, https://www.rts.ch/info/regions/berne/8611522-rester-bernoise-ou-rejoindre-le-jura-la-ville-de-moutier-choisit-son-avenir.html [dostęp 30.01.2018].